

Lukemisesta

21.02.2008 - 13:55

Nyt-liitteessä oli tammikuun puolella (25.1.2007) juttua Virpi Hämeen-Anttilasta. Kertoili siinä kirjaostoksistaan ja lukutavoistaan tyyliin "Jos on aikaa, luen noin kaksi ja puoli kirjaa päivässä. Eilen luin yhden 300-sivuisen, yhden 200-sivuisen ja 70 sivua kolmatta. Minulla on aikamoinen lukunopeus."

Mietin rouva Hämeen-Anttilan kommenttia. Toisaalta ei ole syytä epäillä etteikö joku todellakin voisi olla noin nopea lukija, koska onhan (käsittääkseni) hyvinkin erilaisia lukutekniikoita olemassa. Muistan mm. erään opiskelutoverini, joka tenttikirjastossa luki kirjan toisensa jälkeen selailemalla sen läpi, minun istuessani ja ihmetellessäni siinä vieressä, että voiko noinkin lukea tenttiin. Mietin myös sitä, että lukutekniikkaani vaikuttaa selkeästi se minkälaisesta tekstistä on kyse: en ole koskaan pystynyt lukemaan esim. tenttikirjoja kovin "tehokkaasti", jos puhutaan lukunopeudesta. Keskittyminen herpaantui väkisinkin jossakin vaiheessa, jolloin oli pakko pitää tauko, ja jatkaa sitten uudestaan. Tällaista taktiikkaa soveltaen lukunopeus hidastuu väkisinkin.

Jäin Nyt-liitteessä olevan jutun jälkeen miettimään myös sitä, että luenko arvosteltavat kirjat jotenkin eri tavalla kuin ns. vapaa-ajan kirjat. Sekä sitä, kuinka lukeminen on vuosien myötä muuttunut, vai onko se muuttunut lainkaan.

Johtopäätökseni oli se, että arvosteltavien kirjojen ja ns. vapaa-ajan kirjojen lukutekniikan osalta on eroja. Ensimmäinen on siinä, että jos kyseessä on vapaa-ajan kirja, luen kirjan kannesta kanteen, toiset nopeammin ja toiset hitaammin, riippuen siitä kuinka tarina maistuu. Arvosteltavien kirjojen osalta yksi ero on siinä, että syynään myös kirjan ulkokannen ja kuvituksen. En nyt ihan suurennuslasin kanssa, mutta selvästi kiinnitän niihin paljon enemmän huomiota kuin ns. vapaa-ajan kirjojen osalta. Selvää on kuitenkin se, että en nykyään yhden päivän aikana missään nimessä pysty tuollaisiin suorituksiin kuin rouva Hämeen-Anttila. Sanon nykyään, koska muistan joskus teini-ikäisenä lukeneeni mm. Eddingsin Belgarathin päivässä, ja kirjassa on muistaakseni yli 800 sivua. Tämä suoritus tapahtui joululomalla, jolloin ei ollut kouluun menoa. Nykyisestä lukunopeudestani en tiedä, koska ei ole juurikaan ollut mahdollisuutta sitä mittailla arjen rutiinien ohessa. Viikonloppuisin kun haluaa tehdä jotakin muutakin kuin lukea koko päivän.

En ole ikinä ajatellut, että lukunopeudella olisi suurta merkitystä luetun ymmärtämisen ja sisäistämisen kannalta, jotka koen lukuprosessin tärkeimmiksi asioiksi - kuinka hyvin tekstin sisäistää ja muistaa. Tämä asia tuntui nousevan päällimmäiseksi eroksi arvosteltavien ja vapaa-ajan kirjojen välillä. Arvosteltavien kirjojen kohdalla sisällön sisäistäminen ja muistaminen luonnollisesti korostuu – siitä on lähinnä vain hyötyä jos muistaa lukemansa hyvin myös pitkän aikaa jälkeenpäin, myös senkin jälkeen kun kritiikki on kirjoitettu. Koskaan kun ei voi tietää tuleeko eteen esim. intertekstuaalisia asiayhteyksiä, jotka kytkeytyvät johonkin tiettyyn teokseen, ja jotka saattavat tuoda lisänäkökulmaa siihen kritiikkiin, jota olet parhaillasi kirjoittamassa.

Arvosteltavien kirjojen osalta ns. jälkiprosessointi on asia, jossa on eniten eroja ns. vapaa-ajalla luettuihin kirjoihin verrattuna: arvosteltavia kirjoja miettii aivan eri tavalla heti sen jälkeen, kun tarinan viimeinen sivu on luettu, kuin muuta kirjallisuutta. Tämä johtuu osittain siitä, että yritän hakea kritiikin punaista lankaa, ja osittain mm. siitä, että yritän mielessäni erotella itselleni tekstin osa-alueita ja yksityiskohtia sekä pohtia sitä mikä toimii ja mikä ei, ja mistä syystä asia on mielestäni näin.

Luetun ymmärtämisestä ja sisällön omaksumisesta puhuttaessa on pakko myöntää, että olen itse kärsinyt lähestulkoon aina sellaisesta ongelmasta, että muistan tasan sen mikä kiinnostaa: tietyt koulukirjat eivät kouluaikoina kiinnostaneet lähes lainkaan, ja vaikka kuinka yritin niitä tankata, ei niiden sisältö kovin hyvin muistiin painunut. Vaan annas olla kun sain käteen fantasiaromaanin, niin johan lähti. Muistan yleensä lukemieni romaanien sisällöt vuosikautia aika lailla kannesta kanteen, joten tässä mielessä edellä tekemäni jaottelu arvosteltaviin kirjoihin ja vapaa-ajan kirjoihin on jossakin määrin jopa turha, koska yhtä kaikki muistan lukemani suhteellisen hyvin. Monesti olenkin miettinyt, että jos esim. matematiikan tai kemian oppikirjat olisi saanut romaanimuodossa, olisi koulumenestys näissä aineissa saattanut olla aivan eri. ;) Joten kun arvosteltavien kirjojen lähtökohtana toimii asetelma, että kaunokirjallisuus (ja kirjallisuus ylipäänsä) kiinnostaa, oli genre mikä tahansa, ei arvosteltavien kirjojen kohdalla ole juurikaan tarvinnut kantaa murhetta siitä muistaako tarinan, sen sävyt ja fiilikset, henkilöhahmot, juonenkäänneet jne. vaiko ei.

Toinen kysymys oli se, että onko lukeminen vuosien myötä muuttunut. Vastausta ei tarvinnut paljoa miettiä: kyllä lukeminen on omalla kohdallani muuttunut. Jaarittelen parin lauseen verran eräästä jääräpäisestä kirjallisuudenopiskelijasta, joka, liekkö ollut ensimmäistä tai toista vuotta koulun penkillä, jurnutti erään kurssin aikana vastalauseitaan luennoitsija puhuessa lukutapojen muuttumisesta. Luennoitsijan pointti oli ehkä lähinnä siinä, että mitä enemmän maailmasta opimme, sitä enemmän oppimamme vaikuttaa näkemyksiimme. Ja mitä enemmän kirjallisuudesta ja etenkin sen tutkimuksesta opimme, sitä enemmän se vaikuttaa mm. siihen kuinka kirjoja luemme. Kiitos vain luennoitsijalle kärsivällisyydestä että jaksoi selittää asiaa, vaikka en silloin sitä ymmärtänytkään.

Muistan kuinka muutama vuosi sitten Onnimannin kritiikkejä kirjoittaessani tajusin ainakin osittain mitä luennoitsija oli tarkoittanut: voitko hylätä sen mitä opit tai olet oppinut, ihan vain sen vuoksi, että haluat jääräpäisesti pitää kiinni vanhoista tavoistasi? Ja pystytkö ylipäänsä tietoisesti vastustamaan muutosta joka mahdollisesti tapahtuu ajattelutavassasi oppiessasi jotakin uutta?

Omalla kohdallani on selvää, että tapa jolla luen on muuttunut opiskeluvuosien aikana. Näin on tapahtunut etenkin gradun tekemisen jälkeen. Kiinnitän huomiota mm. lajityyppeihin, rakenteisiin, henkilöhahmoihin ja monenlaisiin asioihin, joihin en kiinnittänyt mitään huomiota ennen kirjallisuuden opiskelujen aloittamistani. Silloin joskus kirja oli kirja, tarina, josta en eritellyt tyyliä tai jotakin tiettyä, vaikkapa postmodernia rakennetta, tai nähnyt eroa elävän elämän ihmisten ja henkilöhahmojen välillä. Nykyään lähtökohtana toimii aina se, että tarina on jotakin fiktiivistä, joka elää fiktiivisessä todellisuudessa, ja että esim. henkilöhahmoista ei puhuta ihmisinä vaan henkilöhahmoina. He saattavat elää kirjailijan tai lukijan mielessä, mutta he eivät kuitenkaan elä "elävässä elämässä". Tapa jolla hahmotan kirjallisuutta on selvästi muuttunut verrattuna siihen mitä se oli kun aloitin opiskelut.

Konkreettisenä esimerkkinä tästä asiasta toimi eräs Radio Suomen Suuri Tuntematon -keskustelu muistaakseni kesällä 2007, jota kuuntelin autossa matkalla mökille: studiossa oli muistaakseni Helsingin yliopiston kirjallisuuden professori Jyrki Nummi sekä kaksi muuta asiantuntijahenkilöä toimittajan lisäksi. Keskustelun aiheena oli Väinö Linnan Tuntematon sotilas, ja keskustelu itsessään oli erittäin mielenkiintoinen. Tosin kaikki kuulijat eivät kokeneet asiaa näin, koska noin tunnin kestäneen keskustelun jälkeen eräs kuuntelija soitti, ja haukkui keskustelijat siitä syystä, että he puhuvat Väinö Linnan Tuntemattomasta sotilaasta halveksivaan sävyyn, koska he suhtautuvat siihen fiktiivisenä teoksena. Soittaja oli vanhemman puoleinen herra, joka kertoi itse istuneensa evakkoreessä noin kolmevuotiaana, ja joka puhelusta päätellen suhtautui sotaan sekä etenkin Tuntemattomaan sotilaaseen siitä näkökulmasta, että koko radiokeskustelu on loukkaus molempia asioita kohtaan. Studiossa syntyi syvä hiljaisuus sen jälkeen kun keskustelijat ymmärsivät, että

miehen mielestä Tuntematon sotilas ei ole fiktiivinen teos vaan kaikilta osin täysin realistinen historian kertomus. Tämän jälkeen keskustelijat varovaisesti palasivat keskusteluun painottaen mm. sitä, että teos ON fiktiivinen, että siitä ei ole mitään epäilystä. Lisäksi he pyysivät anteeksi, mikäli olivat loukanneet kuulijoita puheillaan, ja että se ei ollut heidän tarkoituksensa.

Kuuntelin tätä nimenomaista keskustelua hämmennyksen vallassa – minusta oli käsittämätöntä, kuinka joku saattoi pitää Tuntematonta suorana historian kuvauksena siinä mielessä, että kaikki teoksen henkilöhahmot olivat olleet olemassa juuri sellaisenaan, ja että kaikki teoksen tapahtumat olisivat tapahtuneet juuri sellaisena. Olin aina ajatellut teosta siten, että tokihan me kaikki tiedämme – koska teos kuuluu niihin kirjoihin jotka "kaikki tietävät" – että Tuntematon on teos, joka perustuu tositapahtumiin, mutta kuitenkin se on Väinö Linnan kirjoittama kaunokirjallinen teos, fiktiivinen teos, jossa kertoja kertoo velikultien tarinan eräässä sodassa. Kirjan sisältö, heti paloaukeaman kuvailusta lähtien viittaa niin vahvasti fiktiiviseen todellisuuteen mm. kertojan läsnäolon kautta, että asiasta ei mielestäni ole pienintä epäilystäkään.

Tällöin tajusin kuinka suhtautumiseni kirjallisuuteen on muuttunut – fiktiivinen todellisuus ja sen olemassaolo on minulle yhtä selvä asia, kuin auringon nousu tai lasku, ja että on erittäin vaikea ymmärtää sitä, että jollekin toiselle asia ei välttämättä olekaan näin.

Joten kyllä – tapa jolla luen on muuttunut vuosien myötä. Joskus tuntuu että ennen oli paremmin, mutta kuten sanottu, muutosta joka oppimisen myötä on tapahtunut, on ollut vaikea vastustaa.

Sellaista se, kirjallisuuden opiskelu.